MIRCEA ELIADE - ÎN INIMA FANTASTICULUI MITIC

Moto: ”În nuvelele mele încerc mereu să camuflez fantasticul în cotidian”
(“ Încercarea labirintului”)

Anca Daniela MANU
Colegiul Național “Dinicu Golescu”, Cîmpulung

Résumé : *Cette ouvrage veut évidentier la liaison indestructible entre les deux aspects majeurs de l’oeuvre de Mircea Eliade,l’oeuvre scientifique,de chercheur des religions,de mythographe et l’oeuvre littéraire, les deux en générant l’une a l’autre.*
Le rôle de l’historiographe des religions est celui de récupérer la place du mythe dans la société moderne.
Pour Eliade le fantastique ne représente pas la fissure qui intervient dans l’espace réel,mais l’intrusion du Sacre dans l’intérieur du Profane se produise avec ***discrétion.***
Mots-clés: *mythographie, littérature, science*

Mitul reprezinta o realitate culturala complexa, functia principala a mitului este de a releva modelele exemplare ale tuturor riturilor si ale tuturor activitatilor omenesti semnificative. Notiunea de mit (gr”poveste”) imagineaza explicarea concreta a fenomenelor si a evenimentelor enigmatice cu carcter spatial si temporal,petrecute in existenta psihofizica a omului, in natura inconjuratoare si in univers, in legatura cu destinul conditiei cosmice si umane si care le atribuie tuturor acestora obarsii supranaturale. Nietzche considera ca mitul are doua izvoare primordiale: apollinicul(ceea ce e pasnic, maret,echilibrat,artistic) si dionisiacul(ceea ce e orgiastic si exaltat). Mitul este « un element essential al civilizatiei umane(…), o realitate vie la care se recurge mereu » (Malinovski), « gandirea salbatica construindu-si mereu diferite modele de lumi » (Claude Levi-Strauss).

De-a lungul timpului miturile au fost impurificate de sincretism (manifestat prin transmiterea orala de la o generatie la alta), de eclectismul teologic(dogma) si de literaturizare. Pentru omul religios durata temporala profana poate fi oprita prin introducerea cu ajutorul riturilor a unui Timp Sacru nonistoric.

L a anumite populatii din America de Nord la trecerea anului se spunea ca « a trecut Pamantul » cosmosul fiind tratat ca o unitate vie care se naste, se dezvolta si se stinge in ultima zi a anului ca apoi sa renasca odata cu Anul Nou. Lumea se reinoieste in fiecare an, isi regaseste cu fiecare inceput de an sfintenia originara, cu care se nascuse din mainile Creatorului. Fiecare An Nou aducea un Timp Nou,curat si sfant, adica un timp care nu fusese uzat. Mitul relateaza o intamplare sacra, adica un eveniment primordial care s-a petrecut la inceputurile timpului. Mitul infatiseaza izbucnirile diverse ale sacrului in lume. Autorul valorifica in special aceasta idee in opera sa literara care nu intamplator in mare parte apartine fantasticului. Pentru Eliade fantasticul nu reprezinta fisura, ruptura ce intervine in real, ci intruziunea sacrului in profan, acest fapt producandu-se cu **discretie.** Autorul subliniaza in repetate randuri faptul ca in interpretarea operei sale literare nu trebuie cautate neaparat simbolurile, ci sa fie privita ca un alt univers, creat prin prisma propriei sale

BDD-A5422 © 2006 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

subiectivitati, un alt mod de a percepe lumea,recreand-o. Poate tocmai de aceea Mircea Eliade exploateaza si valorifica in opera sa elemente biografice transformandu-le ulterior in linii de forta ale propriei creatii. Prin de numirea nuvelei « Pe strada Mantuleasa »,folosirea exacta a unui element biografic vine sa sustina aceste afirmatii caci fictiunea nu reprezinta inselaciune, iar fantasticul nu inseamna fantasmagorie, ci topirea prin intermediul propriei sale subiectivitati a unor intamplari traite, construirea si mai ales descrierea unui **univers individual,** dupa cum afirma autorul.

Literatura reprezinta particularizarea universului, care are atatea date concrete si totusi este perceput diferit de fiecare individ in parte. Numerosi critici au vorbit despre o anume poeticitate a prozei lui Mircea Eliade. Poeticul este un dat al **Cosmosului**,al **Anthroposului** si al **Logosului**, lumea,omul si limbajul sunt informate poetic, poeticul si prozodicul fiind componente ale cunoasterii umane, care genereaza doua moduri diferite de perceptie si creatie, ele reprezentand locul de intalnire al unui spatiu real, al unuia mental si al unuia lingvistic. Textul literar nu are o simpla structura lineara,ci reprezinta o suprapunere de straturi ce comunica intre ele si ii dau volum. Jean Starobinski,adept al criticii totale propune o abordare globala a operei literare, vazuta ca o lume condusa de legitatea ei proprie, dar si ca o lume intr-o lume mai mare. Textul literar este o lume in sine, conectata prin fire multiple la lumea extrapoetica. Literatura este purtatoarea fondului ontologic si biologic al umanitatii-**fondul genetic** si a fondului comun de cunoastere-**fondul epistemologic.** Fondului genetic ii apartin structurile ontologice ale imaginarului, cele care, cristalizate in imagini, arhetipuri, simboluri, mituri, intra intr-un circuit cultural, fie sub forma punctuala,fie sub forma de motive,teme,transpuneri...

Fondului epistemologic ii apartin cunostintele aszupra lumii reale, care intra si ele,sub forma de coduri culturale, in acelasi circuit. Cele doua fonduri se intalnesc,formand impreuna aria **intertextualitatii.**

Dar literatura nu este o abstractie, ea este creatia unui individ care vine in actul creatiei cu propriul sau bagaj genetic si socio-cultural si care uzand de bunul comun numit « limba »,va crea « cuvantul », textul sau propriu ce poarta marca inconfundabila a personalitatii sale biologice si psihice, stilul sau care da viata propriei viziuni. Stilul si viziunea se vor intalni in aria textualitatii. Intre cele doua arii se situeaza **textul literar**.

De aceea in opera literara a lui Eliade, pe langa valorificarea miturilor este esential rolul memoriei, acesta conducand spre scopul marturisit de autor « pasiunea de a salva Timpul »[1]. Memoria este un concept esential la Mircea Eliade in toate variantele ei, memoria colectiva care pastreaza miturile, memoria individuala, perisabila, dar extrem de importanta (in « Incercarea labirintului » autorul povesteste un vis in care este chinuit de posibilitatea pierderii memoriei) si anamneza in sens platonician, ca aducere aminte a ideilor pe care sufletul le-ar fi cunoscut intr-o viata anterioara.

In finalul aceleiasi lucrari autorul insista asupra importantei memoriei, discutand cu privire la nuvela « Pe strada Mantuleasa » . Claude Henry Rocquet intuieste ca « Zaharia Farama este geamanul si dublul fratesc al lui Mircea Eliade »[2], adevaratul rol al istoricului religiilor fiind acela de a restitui memoria omenirii,salvand-o. Ca si Zaharia Farama, are rolul de a le arata semenilor originile si adevarurile primordiale, chiar daca acestia nu inteleg din demersurile lui decat obtinerea unor iluzorii foloase materiale, a unor comori, in fapt inexistente.

BDD-A5422 © 2006 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

Zaharia Farama, asemenea Seherezadei, se salveaza prin povestire de teroarea istoriei, spre deosebire de cei obsedati de material si care vor fi distrusi de tavalugul vremurilor. Comorile atat de mult cautate sunt ascunse in fiecare individ,arhetipurile, matricile originare, miturile si mai ales scopul,rostul omului pe pamant, dragostea.

Mircea Eliade afirma ca literatura orala trebuie sa reprezinte un model, sau cel putin un punct de plecare pentru notiunea de literatura « caci ea nu reflecta nici realitatea exterioara, nici evenimente istorice, ci dramele, tensiunile si sperantele omului, valorile si semnificatiile sale, viata spirituala concreta. »[3]

Remarcabil mitograf,recunoscut cercetator al religiilor eseist,dar si romancier si mai ales nuvelist,Mircea Eliade a considerat cele doua laturi ale spiritualitatii sale, cea de cercetator al religiilor si ce a de scriitor, ca pe o coincidentia oppositorum, autorul subliniind legatura intrinseca dintre cele doua aspecte ale creatiei sale. « S-ar putea ca cercetarile mele sa fie considerate intr-o zi ca o tentativa de a regasi izvoarele uitate ale inspiratiei literare »[4].

In « Incercarea labirintului »autorul marturiseste ca a oscilat permanent intre regimul diurn al spiritului reprezentat de cercetarea stiintifica si cel nocturn-imaginatia literara care este si imaginatie mitica si care descopera noile structuri ale metafizicii »[5]lumea fiind o suma de principii opuse,care se atrag si din aceasta atractie magnetica,din aceasta tensiune a contrariilor rezulta energia necesara creatiei,la orice nivel.Experienta accidentala l-a facut sa constate instrainarea definitorie a omului de sacru,fapt care-l duce la haos,la indepartarea de **centru**.De aceea pentru autor Ulise este un personaj esential,un alt concept important fiind acela de **labirint**.Din ce in ce mai mult omul modern se aseamana cu vesnicul ratacitor,cautator al centrului,asa cum Ulise este modelul calatorului haituit care isi cauta permanent drumul spre Ithaca,spre sine insusi.Incercarile initiatice ii amana sosirea,dar intotdeauna exista riscul de a te rataci in labirint.Scopul redescoperirii esentei si drumul parcurs dau sens existentei umane usurand povara de a fi in lume,cautarea Sacrului avand un rol determinant « Sacrul este revelatia realului,intalnirea cu ceea ce ne mantuieste dand sens existentei noastre »[6]

Toti protagonistii nuvelelor parcurg un astfel de drum labirintic,chiar daca e vorba de tipul « initiatului »din nuvelele interbelice,ca Andronic sau Suren Bose,sau de cel al mediocrului surprins de aparitia sacrului ca Gavrilescu,Iancu Gore.

Tragismul conditiei omului modern izvoraste tocmai din instrainarea de origini,din pierderea legaturii cu sacrul.Chiar intr-o societate hipertehnicizata,din care vegetalul aproape dispare,aceasta legatura cu miturile,cu propria spiritualitate poate fi mentinuta,caci « examinarea cerului nesfarsit ii dezvaluie omului transcendentul,sacrul »[7]

Mircea Eliade marturiseste ca lumea de simboluri si mituri prin care a calatorit atatea zeci de ani a fost un labirint plin de tentatii si de pericole,cu rol initiatic,adevarate aventuri ale cunoasterii care la un moment dat reprezentau un pericol de natura psihica.

In « Nuvele »totul se invarteste in jurul ideii de timp si de imagine a unor lumi care coexista,se intrepatrund.In nuvelele postbelice sunt schimbati,sunt indivizi comuni,mediocri(Gavrilescu),laudarosi,superficiali(Gore),spre deosebire de nobletea lui Egor,Andronic sau Domnisoara Christina,desi trebuie subliniat faptul ca este vorba si de un alt tip de fantastic,in operele de dinainte de razboi,elementul fabulos sau personajul

BDD-A5422 © 2006 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)

intermediar intre cele doua lumi fiind prezent.,pe cand in celelalte e dominanta discretia,firescul cu care protagonistul aluneca intre cele doua lumi.

Nuvelele publicate in 1963 in volumul cu acelasi titlu sunt scrise intre 1945-1959 si au o impresionanta unitate de stil si de atmosfera,desi sunt programmatic « mediocre »ca limbaj,ilustreaza mai bine decat altele originalitatea fantasticului eliadesc.

Subtilitatea tehnicii literare este principala virtute a textelor,construirea ambiantei fantastice fiind relevanta,autorul fiind un extraordinar creator de atmosfera.Spre deosebire de povestirile fantastice romantice ,in care se construia un altfel de univers adesea exotic,un paradis terestru pentru ca personajul sa evadeze dintr-o lume ostila,la Eliade se pastreaza permanent legatura cu realul,cu plauzibilul,planul realitatii fiind doar presarat cu intamplari uimitoare,desi detaliile fizice sunt aparent aceleasi.

BIBLIOGRAFIE

1.Mircea Eliade, « Incercarea labirintului »,Editura Dacia,Cluj,1991

2.Alexandrina Mustatea, « Elemente pentru o poetica integrata »,Editura Helicon,Timisoara,1998.

3.Eugen Simion,"Mircea Eliade-Nodurile si semnele prozei",Editura Univers Enciclopedic,Bucuresti,2005

4.Ion Simut, « La tiganci de Mircea Eliade-in cinci interpretari »,Edituira Dacia,Cluj Napoca,2001.

NOTE

1.Mircea Eliade, « Incercarea labirintului »,Editura Dacia,Cluj,p.152.
2.Idem,p 156.
3Idem,p 141
4.Idem,p.141
5.Idem,p.18
6.Idem,p.139
7.Idem,p.139

BDD-A5422 © 2006 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:32 UTC)